

Vadász Ágnes

AZ ESPACE-PRECES ÉS A TRACES CD-ROM KIADVÁNY

A szabadalmi információs szolgáltatásban mérföldkő jelentőségű volt a CD-ROM-technológia megjelenése, amely nagymértékben megkönnyítette a szabadalmi hivatalok közötti gazdaságos információkeresést. A címben jelzett két kiadvány előállításának a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (akkor még Magyar Szabadalmi Hivatal, illetve 1996-ig Országos Találmányi Hivatal) is részese volt, történetüket, technológiájukat, jelentőségüket tekintjük át röviden a következőkben.

1. AZ ESPACE-PRECES CD-ROM-KIADVÁNY (1993–2009)

1989-ben a szabadalmi információs szakterületen áttörést jelentett az első CD-ROM, a CASSIS megjelenése. Az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy hivatalának kiadványa 1790-ig visszamenőleg 5 millió szabadalom bibliográfiai adatait tette hozzáférhetővé két lemezen. Röviddel ezután az Európai Szabadalmi Hivatal is jelentkezett saját kiadványsorozattal ESPACE néven. A sorozat egyes tagjai nemcsak az EPO által publikált dokumentumok bibliográfiai adatait és képmásait, hanem az európai szabadalmi rendszerhez tartozó többi tagország nemzeti szabadalmi dokumentumait is tartalmazták.

1993-tól olyan országok is publikáltak az ESPACE sorozatban, amelyek még nem voltak tagjai az Európai Szabadalmi Egyezménynek. Ezek közé tartoztak a közép- és kelet-európai régió országai, élükön Magyarországgal. A kiadvány a PHARE program Regionális Iparjogvédelmi Projektjének (RIPP) támogatásával a PRECES nevet kapta az angol Patents from the REgion of Central and East-European States elnevezés után. A PRECES esetében a PHARE program valójában a termék elkészítéséhez szükséges JOUVE/PATSOFT technológia átadását és három évig a gyártási költségek átvállalását jelentette. Később a részleges támogatás még 1999-ig tartott.

Az ESPACE-PRECES CD-ROM-kiadvány eleinte a bolgár, a cseh, a magyar, a lengyel, a román és a szlovák szabadalmi leírások képmásait tartalmazta hasonlatosan az ESPACE-EP, ESPACE-WORD, ESPACE-DE, ESPACE-UK stb. lemezekhez. Kezdetben évente tízszer jelent meg 300 példányban, és a Cseh Iparjogvédelmi Hivatalnál lehetett megrendelni 900 DM előfizetési díjért.

A közös kiadás előnyei között említhetők politikai szempontok, amelyek háttérben az Európai Unióhoz való csatlakozás reménye állt, de ezen túlmenően gazdaságossági megfontolások is indokolták a közös termék létrejöttét.

- A nemzetközi dokumentumcsere súlyos anyagi terheket rótt minden szabadalmi hivatalra, hiszen a „megtermelődött” szabadalmi leírásokat minden cserepartnernek el kellett juttatni az egyre emelkedő postai tarifák mellett is. Évente 10 CD-ROM elküldése óriási könnyebbséget jelentett.
- Másik fontos szempontként merült fel, hogy a kelet- és közép-európai országok szabadalomtermése külön-külön nem volt elegendő egy lemez megtöltésére olyan gyakorisággal, ahogy ezt a dokumentumcsere megkívánta volna. Magyarország esetében például kettő, maximum három lemez publikálására lett volna lehetőség annak idején.
- Harmadikként említhető, hogy a közös termék jó szervezéssel mindenképpen kisebb fajlagos költséggel állítható elő, mintha minden ország saját maga fogott volna hozzá a gyártáshoz.
- Az elmondott előnyökön túl a magyar hivatal arra törekedett, hogy a szabadalmi leírások kinyomtatására szánt költséget jelentősen csökkentse.

Kezdetben az optikai lemez gyártási folyamatának sorrendjében a következő szervezetek vettek részt a termék létrehozásában:

- ARCANUM Bt. – a Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH, korábban Országos Találmányi Hivatal) alvállalkozója, az adatelőkészítésért és a francia JOUVE/PATSOFT technológia működtetéséért volt felelős,
- SCANEUROPE – Németország, a szabadalmi leírások digitalizálásáért vállalt felelőséget,
- ALBERTINA Icome – Cseh Köztársaság, a CD-ROM-lemezek sokszorosítását végezték az ARCANUM-tól kapott bibliográfiai és képmás mágnesszalagokról,
- Iparjogvédelmi Hivatal – Cseh Köztársaság, az ESPACE-PRECES lemezek terjesztését végezték.

Az optikai lemez gyártási folyamatában szereplő adatforrások a következők voltak:

- a nemzetközi adatcsere számára az EPIDOS/INPADOC szabadalmi dokumentációs központhoz rendszeresen megküldött bibliográfiai adatok szolgáltak alapul, amelyek ellenőrizve kerültek vissza az adat-előkészítést végző ARCANUM-hoz;
- a nemzeti adatok – a bejelentő, a feltaláló, a nemzeti cím és esetleg a kivonat – közvetlenül a partnerhivataloktól érkeztek;
- a bibliográfiai adatokhoz tartozó szabadalmi leírásokat szintén a partnerhivatalok biztosították.

A partnerhivatalok megállapodtak abban, hogy az egyes országok adatai a beérkezés sorrendjében kerülnek fel a lemezre, ily módon a gyorsabb adatszolgáltatókat nem fogják vissza a lassúbbak. A másik elv viszont az volt, hogy a különböző országokból beérkező adatok a lemezre az egyes hivatalok éves publikálási aktivitásával arányosan kerüljenek fel.

A kiadvány gyártása során természetesen figyelembe kellett venni a nemzeti nyelvi sajátosságokat, így a nemzeti karakterkészletek és a nemzeti felhasználói felületek kialakítását is. A szoftver módosításait az EPO megbízásából annak kifejlesztője, a Jouve cég végezte el.

Mivel a képmáslemezek szaporodásával a visszakeresés lemezzel lemezre nehezebbé vált, 1998-tól megjelent a PRECES-ACCESS kiadvány, amely a bibliográfiai keresőfunkciót látta el az ESPACE sorozaton belül.

1999-ben, a PHARE-RIPP támogatás utolsó évében a kiadvány már nyolc szabadalmi hivatal dokumentumait publikálta. A bolgár, a cseh, a magyar, a lengyel, a román és a szlovák hivatal a lett és a litván partnerrel egészült ki. A legintenzívebb publikálás időszakában, pl. 2002-ben, évente 14 lemez is megjelent.

A részt vevő országok szabadalmi hivatalai – az uniós támogatás megszűntével – 1999. október 13-án konzorciumi megállapodást írtak alá Münchenben, az Európai Szabadalmi Hivatalban az ESPACE-PRECES további gyártására. Ennek eredményeként továbbra is közös CD ROM-on jelenhettek meg a bolgár, a cseh, a lengyel, a lett, a litván, a magyar, a román és a szlovák szabadalmi leírások. A multilaterális egyezmény értelmében az előkészítő munkák koordinálását és a gyártást a Magyar Szabadalmi Hivatal vállalta fel. A megállapodás szerint a gyártásért felelős alvállalkozó a magyar ARCANUM Informatics Kft. lett.

A gyártás a Magyar Szabadalmi Hivatal irányításával, a korábbi elveknek megfelelően működött. Az EPO és az MSZH közötti megállapodás értelmében a gyártási technológia, azaz a PATSOFT utódja, a MIMOSA szoftver, valamint a gyártósor a megfelelő szkennelvel együtt a magyar fél tulajdonába került. Ennek üzemeltetését egy újabb megállapodás keretében az Arcanum Informatics Kft. – a korábbi ARCANUM BT. egyik jogutódja – látta el, amely minden egyes partnerral külön is szerződést kötött. Természetesen a társhivatalok egymás között is aláírtak egy megállapodást a termék közös megjelenítésére. A kiadványok nemzetközi terjesztése a társhivatalokon kívüli országokban az MSZH feladatává vált.

Elkészült a kiadvány honlapja az MSZH webszerverén, amely az értékesítés egyik eszközeként állt a nagyközönség rendelkezésére, másrészt a konzorciumi partnereket az egyes számok gyártásának helyzetéről tájékoztatta.

Mivel a kiadvány alapvetően a szabadalmi hivatalok közötti dokumentumcseréjének eszköze volt, a nemzetközi előfizetők száma a 15-öt sohasem haladta meg. Az értékesítésből származó bevételek a szerződésnek megfelelően a gyártás költségeit voltak hivatva csökkenteni.

2002-ben a jugoszláv és a horvát szabadalmi hivatal jelezte csatlakozási szándékát a konzorciumhoz. Ugyanez év őszén a PRECES-szerződéseket a partnerek közös elhatározással megújították, a két új hivatal csatlakozása azonban mégsem történt meg.

A technológia lehetővé tette, hogy az egyes országok szabadalmileírás-állománya időben visszafelé is CD-ROM-ra kerüljön. A társhivatalok közül egyedül az MSZH élt ezzel a lehetőséggel. Az 1983 és 1991 között publikált szabadalmi leírások az ESPACE-PRECES Access lemezekre váltak visszakereshetővé, és az ESPACE-PRECES lemezekről lehetett őket kinyomtatni.

2004 őszén a konzorcium a kiadvány századik számának megjelenését arany színű lemez megjelentetésével ünnepelte.

A kiadványt a kialakításra kerülő regionális iparjogvédelmi tájékoztató központok, köztük a PATLIB-központok ingyenesen kapták. Mivel az információ-visszakereső szoftver professzionális keresésekre adott lehetőséget, az ESPACE-PRECES terjesztése a dokumentumcsere-partnereken kívül előfizetési rendben történt.

A Magyar Szabadalmi Hivatal a kiadványt évi öt hazai és ugyancsak öt külföldi kiállításon, vásáron, szemináriumon rendszeresen promotálta.

A hivatal már a '90-es évek végétől ingyenesen elérhetővé tette a nyomtatásban megjelent szabadalmi leírásokat PDF formátumban. Ez a lehetőség 2002-től tökéletesedett, amikor a magyar szabadalmi leírások a PIPACS iparjogvédelmi adatbázis kifinomult keresési lehetőségeivel váltak hozzáférhetővé a nagyközönség számára. Ez a tendencia folytatódott, és más szabadalmi hivatalok is elkezdtek kifejleszteni saját internetes publikációs rendszerüket. Az EPO, hogy lépést tartson a szabadalmi dokumentumok internetes publikálásának egyre népszerűbbé válásával, megbízást adott az ESPACE CD-ROM-sorozat szoftverére, a MIMOSA webes változatának elkészítésére. A 2008-ra megvalósult webes MIMOSA keresési lehetőségei már egy lépésben teszik lehetővé a szabadalmi dokumentumok elérését hasonlóan az 1998-tól működő esp@cenet adatbázishoz azzal a különbséggel, hogy a MIMOSA platform segítségével a professzionális keresések is lehetővé váltak.

Ugyanez évben a szlovák, majd a lengyel fél jelezte a konzorciumból való kilépési szándékát. Ez megpecsételte a kiadvány sorsát. Bár az internetes változat új életet lehelhetett volna az ESPACES-PRECES kiadványba, ha a partnerek hajlandók lettek volna finanszírozni az áttérést, illetve a minőségi megújulással járó többletmunkát, a gazdasági válság megadta a kegyelemdőfést, és 2009 folyamán megtörtént a termék piacról való kivezetése. Az utolsó lemez 2010 márciusában jelent meg a 2009. december végéig publikált szabadalmi leírásokkal.

A piacról való kivezetés után a Magyar Szabadalmi Hivatal az alábbi információszolgáltatási lehetőségeket biztosítja:

- ePublikációs adatbázis (2011-től, előtte PIPACS adatbázis),
- e-lajstrom,
- Espacenet worldwide adatbázis.

A TRACES CD-ROM-KIADVÁNY (1995–2009)

Az ESPACE-PRECES CD-ROM megjelentetése mögött húzódo működőképes szervezeti modell mintaként szolgált egy újabb PHARE-RIPP projekt számára, amely immáron a lajstromozott nemzeti védjegyek publikálását tűzte ki céljául.

A hat kelet- és közép-európai ország lajstromozott szó- és ábrás védjegyeit közös CD-ROM-on található termék a *Trademarks from the Region Central and Eastern European*

States elnevezés alapján TRACES néven vált ismertté. Az első adatgyűjtés 1995-ben kezdődött, és ugyanekkor készült el az első CD-ROM-kiadvány is. A TRACES ugyanolyan keresőfelülettel és rekordfelépítéssel rendelkezett, mint a Szellemi Tulajdon Világszervezetének nemzetközi védjegyeket tartalmazó ROMARIN kiadványa, vagyis a JOUVE GTI-TM kezelőszoftverrel, adattartalom tekintetében viszont csak a lajstromozott nemzeti védjegyeket tartalmazta. A PRECES kiadványtól eltérően a TRACES minden egyes száma az említett országok teljes nemzeti védjegyállományának bibliográfiai adatbázisát tartalmazta kereshető formában. Tekintettel az ábrás védjegyek nagy számára, a kiadvány a kezdetektől két lemezen jelent meg.

A RIPP-támogatás fokozatos csökkenése, majd teljes megszűnése után 2000-tól az együttműködés korábbi formáját a hat ország konzorcium formában létrejött új kooperációja váltotta fel. A Magyar Szabadalmi Hivatal koordinátori szerepe mellett a terméket az Arcanum Informatics Kft. gyártotta, a technológiatranszfer a PRECES kiadványhoz hasonlóan az Európai Szabadalmi Hivaltól érkezett. A TRACES-szerződések megújítására 2003-ban került sor.

A TRACES újszerű kezdeményezés volt, mivel az iparjogvédelmi hivatalok nagy része nem jelentetett meg nemzeti védjegyeiből optikai lemezes kiadványt. Az évi négy lemez iránt a nemzetközi előfizetők érdeklődése mindig is nagyobb volt, mint az ESPACE-PRECES kiadvány esetében.

Az optikai lemez gyártási folyamata egyszerűbb volt, mint az ESPACE-PRECES esetében, mivel az EPO nem tart fenn védjegyadatbázisokat, s így a nemzetközi adatok ellenőrzésére sem náluk volt szükség. Minden bibliográfiai adat, illetve a védjegyábrák egyenesen a konzorciumi partnerektől érkeztek. Az Arcanum Informatics Kft.-nél történt a hibaellenőrzés, majd ezután épült fel maga az adatbázis. A már említett 2 db CD-ROM lemezen mind a hat ország adatai elértek. A nemzeti nyelvi sajátosságok az ESPACE-PRECES-fejlesztéseknek megfelelően épültek be a TRACES felhasználói felületébe és keresőszoftverébe.

Az ESPACE-PRECES kiadványával egy időben az MSZH webszerverén elkészült a TRACES honlapja, amely egyrészt az értékesítés eszközeként állt a nagyközönség rendelkezésére, másrészt a konzorciumi partnereket az egyes számok gyártásának helyzetéről tájékoztatta.

A nemzeti iparjogvédelmi hivatalok számára dokumentumcserében megküldött kiadványok száma 29, a köteles példányok száma a konzorciumi partnerek részére 20-20 db volt, kivéve a lengyel partnert, aki 32 darabra tartott igényt. A nemzetközi értékesítésből származó bevételek a szerződésnek megfelelően a gyártás költségeit voltak hivatva csökkenteni.

A Magyar Szabadalmi Hivatal a kiadványt a kialakításra kerülő regionális iparjogvédelmi tájékoztatási központok, köztük a PATLIB-központok számára ingyenesen biztosította, és évi öt hazai és ugyancsak öt nemzetközi kiállításon, vásáron, szemináriumon rendszeresen népszerűsítette. Az ESPACE-PRECES kiadvány szórólapjának mintájára 2001-ben magyar és angol nyelvű termékismertető készült.

A Magyar Szabadalmi Hivatal már a '90-es évek végétől ingyenesen elérhetővé tette a saját honlapján a nemzeti védjegylajstromot, és 2003-ban megjelent a PIPACS magyar iparjogvédelmi adatbázis internetes változata. Ezt a gyakorlatot hamarosan más iparjogvédelmi hivatalok is követték. Az Európai Szabadalmi Hivatal, hogy lépést tartson az egyre népszerűbbé váló internetes publikálással, 2007-re a Jouve céggel elkészítette az ESPACE szoftverének, a MIMOSA-nak a webes változatát. Ez a fejlesztés a TRACES jövője szempontjából a következő kérdéseket vetette fel.

- Igényt tartanának-e a konzorcium tagjai a termék webes változatára? Ha igen, milyen frissítési gyakoriságra lenne képes a közösség, illetve ezzel összefüggésben kerüljenek-e feldolgozásra a védjegybejelentések is?
- Hogyan viszonyuljon a lehetséges webes TRACES adatbázis az akkor létrejött CETMOS projekthez? Érdemes-e ennek megfelelően újabb országok állományával bővíteni az adatbázist?
- Ezzel párhuzamosan a MIMOSA v5-re való átállás és webes publikálás megvalósíthatóságának vizsgálata válna szükségessé a termékgyártó Arcanum Informatics Kft. oldaláról.

Ezek a kérdések végül is megválaszolatlanul maradtak, mivel Szlovákia és Lengyelország még ebben az évben jelezte a konzorciumból való kilépési szándékát. Ez, majd a mélyülő gazdasági válság megpecsételte a TRACES sorsát is. 2008-ban már csak négy taggal működött a kiadvány, és a 2009-es év folyamán megkezdődött a termék piacról való kivezetése. Az utolsó lemez 2010 márciusában jelent meg a 2009. év december végéig publikált lajstromozott védjegyek adataival.

A piacról való kivezetés után a Magyar Szabadalmi Hivatal az alábbi információszolgáltatási lehetőségeket biztosítja:

- ePublikációs adatbázis (2011-től, előtte PIPACS adatbázis),
- e-lajstrom.

A TRACES kiadvány 1995 és 2000 között a magyar lajstromozott nemzeti védjegyek hozzáférhetőségének egyedüli eszköze volt. Ezt követően az MSZH honlapján webes adatbázisok formájában azok már ingyenesen elérhetővé váltak.

A konzorciumi formában való optikai lemezes kiadványkészítés az MSZH és az Arcanum Informatics Kft. számára az adatgyűjtési és adatfeldolgozási tapasztalat megszerzésében komoly jelentőséggel bírt. Ezt a tapasztalatot az MSZH a 2004-ben kezdődött európai uniós eMAGE, majd annak 2007 és 2009 között lezajlott folytatásában, az eMARKS projektben hasznosította sikerrel, ezáltal is növelve a hivatal nemzetközi tekintélyét.